

Қазақстанның экологиялық мәселелері

ЖАРИЯЛАНДЫ
04.12.2023СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/147672/>

Бүгінгі таңда Қазақстанда ауаның, су және жер ресурстарының ластануымен байланысты экология мәселелері өзекті болып отыр.

Бүгінде ҚР-да ауа ортасының ластануына қатысты үлкен проблемалар бар. Неліктен Қазақстанда ауаның ластануы орын алады? Ел аумағындағы атмосфералық ластану, бүкіл әлем сияқты, мыналарды тудырады:

1) зиянды өнеркәсіптік газдар: өндірістік кәсіпорындар 20 миллиард тоннадан астам зиянды шығарындыларды өндірді.

2) күйе шығарындылары: Алаудағы мұнай мен газды өндіру және өңдеу кезінде олар ілеспе газды жағады, бұл күйенің көп мөлшерде пайда болуына әкеледі.

3) автомобильдердің пайдаланылған газдары: ІЖҚ жұмыс істеген кезде атмосфераға көміртегі және қорғасын тотығы шығарылады.

Мұның бәрі қазір Қазақстанда әуе кеңістігінің ластануына байланысты экологиялық проблеманың өткір тұрғанына әкелді. Бүгінгі күнге дейін:

1) еліміздің көптеген қалалары шамадан тыс ластанған атмосферадан зардап шегеді: кейбір елді мекендерде ауаның ластану көрсеткіші рұқсат етілген нормадан 8-10 есе асады.

2) таза ауа тек Ақтау мен Петропавлда табылды.

3) Нұр-сұлтан, Ақтөбе, Өскемен, Қарағанды, Балқаш, Жезқазған қалаларында соңғы 5 жылда ауаның тұрақты жоғары ластануы байқалады.

4) өнеркәсіптік кәсіпорындардың зиянды заттар шығарындыларының үлесі 85% — дан

асады.

5) Қазақстан ауаның ластану индексі нашар елдер рейтингінде 64-ші орында.

2020 жылы экология министрі Мағзұм Мырзағалиев жыл сайын ауаға 2,5 млн тоннадан астам қалдық шығарылатынын мәлімдеді. Бұл көрсеткіш жыл сайын орта есеппен 100 мың тоннаға артады. Егер ешқандай шара қолданылмаса, 2030 жылға қарай шығарындылар саны жылына 3,6 млн тоннаны құрайды.

2020 жылдың қыркүйегінде экология Министрлігінің Facebook-тегі ресми парақшасында атмосфераның ластану картасы жарияланды. Бір жылдан кейін жағдай өзгерген жоқ.

ҚР-дағы күрделі экологиялық жағдай сумен де қалыптасты. Неліктен Қазақстанда су ресурстарының ластануы орын алады? Сумен экологиялық жағдайдың нашарлауына келесі факторлар әсер етті: жерді суару үшін су алу. Бұрын адамдар мақта алқаптарын суару үшін өзен мен көл суларын белсенді пайдаланған. Адамдар мұны тек Қазақстан шегінде ғана емес, оның шекарасынан тыс жерлерде, өзендер басталатын көрші елдерде де жасады. Су бетіндегі негізгі ластаушы заттардың көбеюі: ауыр металдар, фенолдар, тұз ерітіндісінің негізгі иондары, биогендік және органикалық қосылыстар, тоқтатылған заттар. Ескірген кәріз-тазарту құрылыстары. Бүгінде Қазақстанда 33 су объектісі пайдалануға жарамсыз. Еліміздегі ең проблемалы су айдындарының бірі-Арал теңізі, Балқаш көлі және Каспий теңізі. Арал теңізі қазір су қоймаларының салынуына байланысты жойылу қаупінде тұр. Олар энергетика индустриясы, су көлігі, ауыл шаруашылығы өндірісі, ірі кәсіпорындар мен елді мекендерді сумен жабдықтау, демалыс және туризм аймақтарын ұйымдастыру үшін салынды. Мұндай қызмет елді келесі салдарға әкелді: көшкіндердің дамуы; жалпы биологиялық өнімділіктің өзгеруі; балықтардың көбеюі үшін қолайсыз жағдайлар; жағалаулардың шөгуі және жойылуы; топырақтың батпақтануы; тұздардың концентрациясының 14 есе артуы; Теңіз ауданы мен көлемінің азаюы; су кеңістігін улы заттармен толтыру; құнарлы жерлерді шөлге айналдырған жер асты суларының деңгейінің төмендеуі; құстар мен жануарлардың кейбір түрлерінің жойылуына себеп болған Жасыл оазистердің өлімі .

Балқаш көлінде осындай проблемалар орын алуда: ол өз көлемін жоғалта бастады. Көл суларында тұздардың жоғары концентрациясы анықталды, күкірт диоксиді, ауыр металдар және улы шаң табылды. Қатты таяздық және суды ұтымсыз пайдалану проблемасы бар. Каспий теңізі жыл сайын өзін-өзі тазарту қабілетін жоғалтады. Мұнай ресурстарын өндіру экологиялық жағдайды нашарлатады. Қазақстанның су ресурстарының ластануының экологиялық проблемасын қалай шешуге болады? Қажетті

нәтижеге жету үшін Үкімет пен бүкіл халықтың үйлесімді жұмысы қажет. Бастау үшін келесі әрекеттерді орындау керек: суару үшін суды пайдалануды азайту, сондай-ақ аз талап етілетін дақылдарды өсіруге көшу. Арал теңізін, Балқаш көлін және Каспий теңізін қалпына келтіру үшін көрші елдермен ынтымақтастық орнату. Экожүйені қалпына келтіруге бір бөлігін бере отырып, қолда бар су қорларын ұтымды пайдалану. Қазақстанның Экология министрлігі белсенді әрекет ете бастады. 2025 жылға дейін су ресурстарын басқаруға бағытталған 8 су қоймасы салынады. 2025 жылдан 2030 жылға дейін тағы 31 жаңа су қоймасы жоспарлануда.

Неліктен Қазақстанда жер ресурстарының ластануы орын алады? Жер ресурстарының жағдайы атмосфера мен судың жағдайына тікелей байланысты. Экологиялық жағдайды Өндірістік қалдықтар, демалыс орындарының бітелуі және радиоактивті ластану нашарлатады. Соңғы мәселе Семей полигонында атом қаруын сынаумен байланысты. Ол 1947 жылы салына бастады, ал алғашқы сынақ 1949 жылы 29 тамызда өтті. 1989 жылға дейін барлығы 468-ден астам ядролық сынақ жүргізілді. Полигон 1991 жылы ресми түрде жабылды. Семей полигонынан басқа, Қазақстан аумағында тағы 5 ірі уран тасымалдайтын провинция, табиғи радиоактивтіліктің жоғары деңгейін анықтайтын көптеген ұсақ кен орындары мен уран кендері бар. Қазақстанның жер ресурстарының ластануының экологиялық проблемасын қалай шешуге болады? Жер топырағын қалпына келтіруге және сауықтыруға, дұрыс емес жерлерде қоқыс шығарғаны үшін айыппұлдарды көбейтуге бағытталған міндеттер кешені жағдайды жақсартуға көмектеседі. Қоқысты қайта өңдеу және кәдеге жарату шаралары қажет. Бұл жағдайда қоқыс өңдеу зауытының құрылысы көмектеседі. Жерді қалпына келтіру қажет, оған мынадай шаралар кіреді: демалу және спортпен шұғылдану үшін аймақтар, турбазалар және т.б. құру. Ормандарды отырғызу және ауылдық жерлерді қалпына келтіру үшін жер учаскелерін дайындау. Пайдалануға жарамсыз учаскелерде санитарлық-гигиеналық іс-шараларды жүргізу. Қазақстан Үкіметі Семей өңірін оңалту бағдарламасын әзірлеу үшін БҰҰ-ға жүгінді. Оған ядролық қаруды сынаудың салдарын зерттеуге және радиоактивті аймақтың жанында тұратындарға гуманитарлық көмек көрсетуге бағытталған кешенді шаралар кіреді. Өз кезегінде БҰҰ Ассамблеясы Семей өңірін оңалту жөнінде қарар қабылдады. Жерді қалпына келтіру әскери полигондарға, Байқоңыр ғарыш айлағына және ұшыру алаңдарына қатысты. Зымыран тасығыштарды ұшыру жоспарланған жерлерде құрылыс қоқыстарының шамадан тыс жиналуы және барлық түрдегі отынның бітелуі байқалады. Өнеркәсіптік кәсіпорындарға, мұнай өңдеу зауыттарына және автомобиль жолдарына жақын аумақтар туралы ұмытпаңыз. Мұнда жердің өндірістік қалдықтармен және химиялық қосылыстармен ластануы байқалады. Демалыс орындары да бітелген.

Үкімет жосықсыз азаматтар мен кәсіпкерлермен күрес жүргізіп жатқан бірінші жыл емес. Зиянды шығарындылар үшін айыппұлдар 2021 жылы тағы да өсті. Ереже Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінде

ЖАЗЫЛҒАН. ҚР экология, геология және табиғи ресурстар министрі Мағзұм Мырзағалиев жақын арада «жануарларды қорғау туралы Заң» әзірленетінін, «Экологиялық кодекс» қайта қаралатынын, 2022 жылы «Су кодексінің» жаңа редакциясы күшіне енетінін, көгалдандыру, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану саласындағы инновациялар іске асырылатынын айтты. Ұсынылған шаралар атмосфераны, су және жер ресурстарын сауықтыруға, сондай-ақ оларды заңды пайдалануға бағытталған. Бүгін ҚР-да күрделі экологиялық жағдай қалыптасты. Жағдайды түзету үшін Қазақстан үкіметі елдің экожүйесін сауықтыру әдістемесін әзірлейді, кәсіпорындардың қызметін реттейді, халықаралық және өңірлік ұйымдардан көмек сұрайды.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.